

Wprowadzenie

„Nowe uzależnienia” to kategoria niejednolita, bardzo szeroka i trudna do zdefiniowania. Trudno też jednoznacznie określić, czy jest to tylko powszechnie używane pojęcie, mieszczące w sobie wiele zaburzeń zachowania, czy już „domknięta” ilościowo lub w miarę jednoznacznie określona jakościowo grupa właściwości zachowania człowieka. „Nowe uzależnienia”, nazywane też często uzależnieniami behawioralnymi, mogą dotyczyć nieprawidłowych wzorców wykonywania czynności czy prezentowania zachowań, trudno jednak stwierdzić, czy ich katalog jest raz na zawsze ustalony i zamknięty.

Międzynarodowa Klasyfikacja Chorób ICD-11 uwzględnia bowiem tylko dwa: zaburzenia uprawiania hazardu i zaburzenia związane z gramami. Są one dobrze opisane w literaturze, rozpoznane w badaniach diagnostycznych, natomiast koncepcje je wyjaśniające wydają się uniwersalne, często bowiem odwołują się do czynników ryzyka lub czynników chroniących, leżących u podstaw wielu zachowań ryzykownych, zaburzeń w zachowaniu czy uzależnień. Na poziomie obserwowalnym „nowe uzależnienia” przejawiają te same cechy kliniczne co tradycyjne, w miarę głęboko rozpoznane obecnie uzależnienia od substancji, a wśród nich: pragnienie wykonywania określonych czynności, upośledzenie kontroli nad zachowaniem, tolerancję i cel, jakim może być abstynencja.

Zaproszenie do publikowania artykułów w niniejszym numerze naszego czasopisma zostało skierowane przede wszystkim do pedagogów, ale na jego łamach obecnie publikują także psychologowie,

terapeuci, profilaktycy, czynni nauczyciele i naukowcy, czyli ci wszyscy, którzy w pracy zawodowej i refleksji naukowej zajmują się wychowaniem, edukacją i profilaktyką zachowań ryzykownych, zaburzeń, a także terapią uzależnień.

W bieżącym zeszycie naszego czasopisma znalazły się opracowania teoretyczne i raporty badawcze. Artykuły tu zgromadzone koncentrują się na wybranym zagadnieniu, nie wyczerpują całościowo problematyki „nowych uzależnień”, co pokazuje, że kategoria ta ciągle wymaga badań naukowych – diagnostycznych i weryfikacyjnych, a także budowania na ich podstawie koncepcji i teorii naukowych. Poszukiwanie odpowiedzi na pytania o uwarunkowania, symptomy, a następnie o najskuteczniejsze sposoby zapobiegania zachowaniom ryzykownym, zaburzeniom czy uzależnieniom oraz ich leczeniem, wydaje się bowiem ważne dla wszystkich osób zaangażowanych w ten współczesny problem społeczny.

W zeszycie umieszczono 10 artykułów naukowych, tak przeglądowych, jak i badawczych, odwołujących się do różnych koncepcji teoretycznych i sięgających do różnych paradygmatów metodologicznych oraz strategii badawczych. Dominują wśród nich badania ilościowe, ale pogłębione analizy jakościowe znajdują także istotne miejsce.

Artykuły uporządkowano koncepcyjnie w ten sposób, aby wychodząc od ustaleń pojęciowych i zdefiniowania problemu, kierować się ku zagadnieniom szczegółowym dotyczącym etiologii, symptomatologii i mechanizmów leżących u podstaw nowych uzależnień, by następnie opisać działania profilaktyczne i terapeutyczne adresowane do młodzieży i dorosłych zagrożonych uzależnieniem lub już borykających się z uzależnieniem behawioralnym.

Dział pierwszy czasopisma (Artykuły i rozprawy) zawiera pięć tekstów opartych na analizie danych zastanych, czyli na przeglądzie literatury (Sonia Dzierżyńska-Breś, *„Nowe uzależnienia” – wprowadzenie w tematykę uzależnień behawioralnych*; Robert Opora, *Model uzależnienia w rozumieniu filozofii grup samopomocowych a terapia poznawczo-behawioralna w leczeniu napadowego objadania się*) bądź na analizie dokumentów formalnych (Lidia Wawryk, *Znaczenie diagnozy Opiniodawczych Zespołów Sądowych Specjalistów w sprawach nieletnich uzależnionych od internetu i gier komputerowych oraz ujawniających cechy nieprzystosowania społecznego*; Edyta Sielicka, *Podstawa programowa jako szansa wspierania profilaktyki zachowań ryzykownych uczniów*

szkoły podstawowej w świetle koncepcji „resilience”) czy programów profilaktyki i terapii (Małgorzata Piasecka, Emil Podolak, *Oddziaływania terapeutyczne wobec osób z uzależnieniem w jednostkach penitencjarnych*).

Dział Raporty z badań zawiera pięć artykułów opartych na badaniach empirycznych, najczęściej korelacyjnych, dotyczących wybranych, nie tylko behawioralnych uzależnień (Ewa Krzyżak-Szymańska, Andrzej Szymański, *Physical Exercise Addiction Among Students Based on EDS-R Scale Adapted for Polish Context*; Martyna Kotyśko, „Internet Gaming Disorder” wśród polskiej młodzieży – analiza profili latentnych symptomów zaburzenia; Monika Zięciak, *Wiedza kadry pedagogicznej młodzieżowych ośrodków wychowawczych w zakresie uzależnień nieletnich*; Marta Pięta-Chrystofiak, Damian Brohs, *Zjawisko zażywania muchomora czerwonego (amanita muscaria) wśród uczestników internetowych grup dyskusyjnych*; Anna Michalczyk, *Poczucie samotności i obniżony poziom samooceny w kontekście ryzyka uzależnienia od internetu wśród słyszących i niesłyszących adolescentów*) oraz działań profilaktycznych i terapeutycznych podejmowanych bądź rekomendowanych do realizacji w obszarze zapobiegania i leczenia uzależnień.

W zeszycie zamieszczono także recenzję publikacji wieloautorskiej dotyczącej kompleksowej interwencji logopedycznej w jękanii.

Jako redaktor tematyczny bieżącego zeszytu pragnę podziękować zespołowi redakcyjnemu „Studia Paedagogica Ignatiana” za powierzeniem mi tego odpowiedzialnego zadania, któremu starałam się w pełni sprostać. Wyrazy wdzięczności kieruję też w stronę P.T. Recenzentów, bez których zaangażowania merytorycznego i poświęcenia czasu ten zeszyc czasopisma nie mógłby powstać. Czytelnikom zaś, pedagogom, psychologom, terapeutom i specjalistom w zakresie profilaktyki, a także studentom, życzę inspirującej lektury oraz owocnych działań badawczych i praktycznych w zakresie diagnozy, profilaktyki i terapii „nowych uzależnień”.

ADRES DO KORESPONDENCJI

Dr hab. Justyna Kuształ, prof. UJ
Uniwersytet Jagielloński
Instytut Pedagogiki
e-mail: justyna.kusztal@uj.edu.pl